

Справа «Лизанець проти України» ("Lizanets v. Ukraine")

У рішенні, ухваленому 31 травня 2007 року у справі *«Лизанець проти України»*, Суд постановив, що:

- було порушено ч. 1 ст. 6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд).
- не було необхідності розглядати окремо скаргу про надмірну тривалість строку судового розгляду (ст. 6 Конвенції).

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 11 380 євро на відшкодування майнової шкоди та 3 000 євро як компенсацію моральної шкоди.

Обставини справи.

Заявник Георгій Іванович Лизанець, 1945 р. н., є громадянином України і проживає у м. Мукачеве Закарпатської області.

У лютому 1997 року прокурор міста Мукачева обвинуватив заявника, який на той час працював інспектором міського ринку, у корупції й обрав як запобіжний захід щодо нього взяття під варту. У серпні 1997 року заявника було звільнено з-під варту із застосуванням іншого запобіжного заходу – підписки про невиїзд. У грудні 1997 року ця справа буда закрыта через відсутність у діях заявника ознак складу злочину. Згодом це рішення було скасоване Прокуратурою Закарпатської області, а розслідування у справі було відновлено. 8 серпня 1998 року провадження у цій кримінальній справі було знову закрито через відсутність ознак складу злочину.

3 серпня 1998 року заявник розпочав провадження у цивільній справі проти Мукачівської районної прокуратури Закарпатської області, вимагаючи компенсації за незаконне притягнення його як обвинуваченого.

30 вересня 1998 року Мукачівський міський суд (далі – міський суд) задовольнив позов заявника і зобов'язав відповідача сплатити заявнику

60 000 грн. відшкодування. Оцінюючи суму моральної компенсації, міський суд врахував медичні довідки, які засвідчували, що після звільнення п. Лизанця з-під варти він захворів на нервовий розлад. 10 жовтня 1998 року рішення у справі заявника стало остаточним та обов'язковим для виконання.

18 листопада 1999 року Прокурор Закарпатської області звернувся до Президії Закарпатського обласного суду зі скаргою в порядку нагляду на рішення міського суду від 30 вересня 1998 року. 29 листопада 1999 року ця наглядова інстанція у закритому засіданні за участю прокурора, скасувала згадане рішення міського суду і повернула справу на новий розгляд.

17 травня 2001 року міський суд вирішив справу на користь заявника, задовольнивши його позов. Розглянувши медичні документи, висновки судово-психологічної експертизи та покази декількох свідків, суд, з-поміж іншого, вказав, що нервовий розлад п. Лизанця був спричинений його триманням під вартою та зобов'язав прокуратуру виплатити заявнику 80 000 грн. на відшкодування моральної і матеріальної шкоди. 27 травня 2001 року рішення суду набуло законної сили.

4 вересня 2004 року Закарпатська обласна прокуратура оспорила це рішення у порядку касації.

3 жовтня 2001 року Конституційний Суд України (далі – КСУ) у своєму рішенні у справі про відшкодування шкоди державою визнав неконституційною ст. 25 Закону України «Про державний бюджет на 2001 рік», яка передбачала, що відшкодування шкоди, завданої громадянам незаконними діями органів дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури і суду, в тому числі й у зв'язку з незаконним притягненням громадянина як обвинуваченого, здійснюється за рахунок коштів на утримання судів, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України.

Конституційний Суд вирішив, що ці виплати-відшкодування повинні здійснюватися за рахунок державного бюджету.

10 грудня 2001 року суддя Верховного Суду повернув справу до міського суду, зазначивши, що останній повинен розглянути питання про повторне відкриття виключного провадження у справі через нововиявлені обставини.

24 січня 2002 року міський суд на прохання Прокурора Закарпатської області повторно відкрив провадження у справі у зв'язку з нововиявленими обставинами, зокрема через втрату чинності ст. 25 Закону України «Про державний бюджет на 2001 рік» внаслідок прийняття згаданого Рішення КСУ.

5 квітня 2002 року міський суд задовольнив позов заявника, зобов'язавши Державне казначейство виплатити йому 10 000 грн. відшкодування за незаконне притягнення як обвинуваченого. Міський суд постановив, що кримінальне провадження щодо заявника було незаконним, але вважав вимогу про відшкодування моральної шкоди надмірною. Заявник оскаржив це рішення суду.

12 червня 2002 року Апеляційний суд Закарпатської області підтримав це рішення міського суду, вказавши, зокрема, що згідно з висновками судово-психологічної експертизи, нервовий розлад, від якого потерпав заявник у 1997 році, міг бути спричинений як незаконним утриманням під вартою, так і його загальним кволим станом здоров'я, дійшовши висновку, що компенсація у розмірі 10 000 грн. була достатньою на відшкодування шкоди, завданої п. Лизанцю незаконним притягненням як обвинуваченого. 2 грудня 2002 року Верховний Суд відхилив прохання заявника про касаційний перегляд справи.

На початку 1999 року заявник звертався до Закарпатського обласного управління юстиції стосовно примусового виконання рішення суду на його користь, ухвалене у вересні 1998 року. Виконавчий лист

декілька разів надсилався до Закарпатського обласного управління Державного казначейства. Проте 18 листопада 1999 року виконавче провадження було призупинене до отримання остаточних результатів у розгляді справи в порядку виключного провадження, ініційованого прокуратурою.

2 грудня 2005 року міський суд відмовив заявнику у проханні розпочати виконавче провадження на виконання рішення суду від 5 квітня 2002 року, вказавши, що примусове виконання цього рішення обмежене у часі. Міський суд зазначив, що згідно зі ст. 21 Закону України «Про виконавче провадження» виконавчий лист повинен бути виданий уповноваженим органом протягом трьох років з моменту набуття рішенням суду законної сили. Рішення ж у справі заявника стало остаточним 12 червня 2002 року після ухвалення рішення Апеляційним судом Закарпатської області, тоді як п. Лизанець звертався з проханням про видання виконавчого листа 23 листопада 2005 року, тобто після впливу законодавчого обмеження строку відкриття виконавчого провадження. Заявник не оскаржував це рішення.

На час розгляду справи у Суді судові рішення від 5 квітня 2002 року залишається не виконаним.

Зміст рішення Суду

Заявник скаржився на те, що він був позбавлений права на справедливий судовий розгляд його цивільної справи щодо відшкодування шкоди, завданої незаконним притягненням його як обвинуваченого у кримінальній справі. Він стверджував, що у результаті скасування остаточних судових рішень на його користь у порядку виняткового провадження національні суди повністю не задовольнили його вимогу про моральну компенсацію шкоди, якої він зазнав внаслідок погіршення стану його здоров'я. Заявник також оскаржував надмірну тривалість провадження у його справі та невиконання судових рішень, прийнятих на

його користь. Він покликався на порушення ч.1 ст. 6 Конвенції. Крім того, п. Лизанець скаржився на те, що його незаконне тримання під вартою порушувало ч.1 ст.5 Конвенції, а також вказував, що недостатня компенсація за це суперечила ч.5 ст.5 Конвенції. Заявник також покликався на ст. 12 Конвенції.

На думку Уряду, національні суди спромоглися детально та прискіпливо розглянути справу та ухвалити обґрунтоване рішення. Суд вкотре нагадав що справо на справедливий судовий розгляд, яке гарантується ч.1 ст.6 Конвенції, повинне тлумачитися у світлі Преамбули до Конвенції, яка проголошує, що принцип верховенства права є, з-поміж іншого, частиною спільного надбання держав-учасниць Конвенції. Одним із основоположних аспектів верховенства права є принцип правової певності, який вимагає, зокрема, того, щоб остаточне судове рішення не піддавалося сумніву (див. рішення Суду у справі *«Брумареску проти Румунії»*).

Оцінюючи національну судову практику щодо її сумісності з принципом правової певності, Суд насамперед зупинився на винятковому провадженні, яке допускає підрив остаточності судових рішень (див. рішення Суду у справах *«Попов проти Молдови»*, *«Трегубенко проти України»*, *«Рябих проти Росії»*, *«Світлана Науменко проти України»*). Однак розглядувана справа дещо відрізняється від перелічених вище тим, що у ній йдеться не про факт повної відміни остаточного рішення, а радше про поєднання останньої з наступним розглядом справи судом першої інстанції, що викликає питання про «право на суд».

Суд зазначив, що рішення від 24 січня 2002 року ґрунтувалося на змінах у законодавстві, спричинених згаданим вище Рішенням КСУ. З одного боку, Суд повинен бути особливо уважним щодо небезпеки, яка виникає у зв'язку з необхідністю застосувати закон, який має зворотну силу і впливає на судові вирішення спору, стороною якого є держава. З

іншого ж боку, з огляду на те, що первинною метою розглядуваної процедури було уточнення джерела виплат на користь заявника, це рішення не видається «прихованою апеляцією» по суті (див. для порівняння рішення Суду у справі *«Праведная проти Росії»*). У цьому контексті Суд дослідив, що у подібних провадженнях, які ініційовані після прийняття згаданого рішення КСУ, національні суди цілком нормально утрималися від нового вирішення справи по суті (див., наприклад, рішення Суду у справі *«Волосюк проти України»*). Проте Суд встановив, що національне право не забезпечило жодних гарантій щодо можливого втручання у принцип правової певності, надавши суду першої інстанції необмежені повноваження щодо перегляду справи по суті, незважаючи на справжню мету нового відкриття провадження.

У даній справі міський суд перевищив свої повноваження щодо встановлення способу забезпечення виконання свого рішення, ухваленого у травні 2001 року, керуючись Рішенням КСУ у справі про відшкодування шкоди державою від 3 жовтня 2001 року, оскільки він переоцінив докази й ухвалив цілком нове рішення у справі. Як зазначалося вище, таке рішення не узгоджувалося з національним правом; останнє, однак, не могло звільнити національні органи влади від дотримання вимоги ч.1 ст.6 Конвенції поважати принцип правової певності. На думку Суду, пряме ігнорування доказів, на яких ґрунтувалося рішення у справі заявника від 17 травня 2001 року і, як наслідок, відхилення аргументів заявника щодо його нервового розладу, що призвело до суттєвого зменшення суми компенсації за позовом, порушувало принцип правової певності та право п. Лизанця на суд, передбачене ч.1 ст.6 Конвенції. Таким чином, Суд відхилив попередні заперечення Уряду, який посилався на недотримання заявником 6-місячного строку звернення до Суду, і дійшов висновку, що у справі мало місце порушення ч.1 ст.6 Конвенції.

Стосовно скарги заявника не виконання судових рішень у його справі Суд зазначив, що таке невиконання рішень від вересня 1998 року та від травня 2001 року відбулося через відкриття виняткових проваджень з перегляду цих рішень. Однак Суд не міг розглянути скаргу заявника на невиконання першого судового рішення у його справі (від вересня 1998 року), оскільки вона формально не була подана у 6-місячний строк для звернення до Суду. Стосовно ж другого відкриття провадження у цій справі правова позиція Суду частково торкається тих питань правової певності та справедливості судового розгляду, про які йшла мова вище.

Спочатку Суд вказав, що він вважав наявним порушення принципу правової певності у результаті перегляду рішення у справі заявника від травня 2001 року і тому не вважає необхідним розглядати питання про невиконання рішення суду в іншому аспекті ч.1 ст.6 Конвенції.

Стосовно ж судового рішення від 5 квітня 2002 року Суд насамперед звернувся до аргументів Уряду про те, що заявник порушив строк звернення для примусового виконання цього рішення суду, за що держава не може бути відповідальною. Суд зазначив, що згідно з цим рішенням суду, яке було підтримане апеляційною інстанцією 12 червня 2002 року, заявнику було присуджено виплату державою компенсації моральної та матеріальної шкоди. Це рішення не було виконано протягом 4 років та 11 місяців (див. також рішення Суду у справі *«Волосюк проти України»*)

Суд вкотре нагадав, що, на його думку, є неприйнятним вимагати від особи, яка в результаті судового провадження вже отримала рішення суду у справі, відповідачем у якій була держава, окремо ініціювати ще й виконавче провадження задля отримання призначеного їй відшкодування (див., наприклад, рішення Суду у справах *«Метаксас проти Греції»*, *«Карагаліос проти Греції»*, *«Скордіно проти Італії»*).

Суд нагадав, що він уже визнавав наявність порушення ч.1 ст.6 Конвенції з огляду на тривале невиконання остаточного судового

рішення у багатьох подібних справах проти України (див. рішення Суду у справах *«Волосюк проти України»*, *«Войтенко проти України»*, *«Носал проти України»*). На думку Суду у даній справі Уряд не навів жодного аргументу, який дав би змогу Суду вирішити її інакше, аніж він вирішив наведені вище справи. Отож мало місце порушення ч.1 ст.6 Конвенції у цьому аспекті.

Стосовно ж скарг заявника на порушення ч.1 і ч.5. ст.5 та ст.12 Конвенції Суд не знайшов втручання у наведені його права і відхилив скаргу у цій частині як недостатньо обгрунтовану.